

Pekka Sutela

MARJANIEMEN ITSENÄISYYSPÄIVÄJUHLA 6.12.2010

Muutimme Herttoniemestä Marjaniemeen, Strömsintien Ilmarisen taloon, kolme vuosikymmentä sitten. Seutu oli monella tavoin toisenlainen kuin nyt. Kerrostalot olivat vasta alkaneet kasvaa Nymanin pelloille. Keskustaan kuljettiin bussilla, Sörnäisten rantatien ruuhkassa istuen. KK:n omenapuut olivat vielä jäljellä. Naapurin pappa lämmitti pihasaunaa niiden varjossa.

Marjaniemi on muuttunut. Silti se on helposti tunnistettavissa samaksi kuin se oli kolme vuosikymmentä sitten. Jossain muualla muutos on ollut suurempi. On astuttu toiseen maailmaan. Lahden eteläpuolella, Virossa, ei kolme vuosikymmentä sitten saanut tuoretta kalaa sen enempää kaupasta kuin ravintolastakaan. Rantoja vahdittiin öisin valonheittäjillä. Harvoissa sallituissa soutuveneissä oli rekisterinumerot. Nehän olivat mahdollisia valtion vastaisen teon välineitä. Neuvostolaivastossa oli pakoyrityksiä. Kaikista ei ehkä ole vieläkään kerrottu julkisesti. Meillä ymmärrettiin, että jotkut tänne asti päässeistä loikkareista olivat salaisen poliisin koepalloja. Vieraan vallan sukellusveneet kolusivat Ahvenanmaan vesiä. Ulkomaalainen ei saanut yöpyä Tartossa. Hankalaa aikaa, jonka ymmärtäminen on nuoremmille lähes mahdotonta.

Idässä Neuvostoliitto kuitenkin näytti ikuiselta. Lähempää katsottuna valta oli kuitenkin hapera. Tutustuin väitöskirjatyöni takia neuvostoliittolaisiin taloustieteilijöihin. Yksi kertoi, miten hänet liitettiin 1970-luvulla kommunistiseen puolueeseen. Aamupäivällä töihin tullessa hänet kutsuttiin esimiehen työhuoneeseen. Siellä istuivat, vodkapullon ääressä, paitsi esimies, myös esimiehen esimies ja esimiehen esimiehen esimies, nimeltään Nikolai. Tarjotun lasillisen jälkeen tuli kysymys: ”Miksi et ole puolueen jäsen? Oletko mielestäsi parempi kuin me muut olemme?” Sukunimi, joka sattui olemaan sama kuin tunnetun puoluejohtajan, oli siihen asti suojellut häntä puolueeseen liittymisen pakosta. Ei enää.

Toinen tuttu, Neuvostoliiton omaperäisin taloustieteilijä Juri, pääsi 1970-luvulla käymään Suomessa. Nuoren parin kerrostalokaksiossa Herttoniemessä, kun en

puolikielisenä muutakaan keksinyt, laitoin Bulat Okudzavan levyn soimaan. Hädin tuskin sallittu laulaja ja lauluntekijä oli kulttihahmo, vanhan Moskovan ja ranskalaisen kulttuurin ylistäjä. Vieraamme, isokokoinen herkkä mies, itki avoimesti. Yhdistelmä Suomea, rauhallista lähiötä, pienituloista akateemista nuorta paria ja Okudzavaa oli hänelle liikaa. Alkoholilla ei ollut osuutta asiaan.

Eipä silti, olen aivan äskenkin kuullut yhden niistä venäläisistä jonka nimen meistä monet tunnistavat, sanovan ettei venäläinen voi missään ulkomailla istua iltaa samassa ilmapiirissä kuin Suomessa.

Herttoniemessä itkeneestä Jurista tuli äsken mainitun Nikolain jälkeen Neuvostoliiton kommunistisen puolueen pääsihteerin viimeinen talouspoliittinen neuvonantaja. Siihen mennessä heidän oppilaansa ja assistenttinsa olivat jo Jeltsinin veneessä, Neuvostoliittoa hajottamassa. Juri nimitettiin myös kommunistisen puolueen viimeisen keskuskomitean jäseneksi. Häneltä ei kysytty eikä hänelle kerrottu nimittämisestä etukäteen. Niin luhistui aikoinaan ideologinen suurvalta.

Ei maailma silloinkaan ollut vain Viro ja Venäjä. Menin joskus 1980-luvulla ensimmäisen kerran NATO:n päämajassa pidettyyn konferenssiin. Puhe oli Neuvostoliiton taloudesta. Kerroin konferenssista etukäteen Ulkoministeriössä. Kotiin tultuani legendaarinen alivaltiosihteerin kysyi, tällä kertaa ei jalat pöydällä, ”no tietävätkö ne Venäjältä jotain mitä me emme tiedä?” Eivät tainneet tietää.

Suurimman vaikutuksen tekivät NATO:n pääsihteerin henkivartijat. Päämajan sisätiloissa, sen suureen konferenssisaliin, lampsi hänen perässään kolme miestä. He jäivät seinän vierustalle seisomaan siihen haarajalkaiseen asentoon missä henkivartijat kaikkialla maailmassa sisätiloissa seisovat. Kuka tahansa pilapiirtäjä olisi tunnistanut heidät italialaiseksi, espanjalaiseksi ja saksalaiseksi. Pääsihteerin kansallisuus ei ollut mitään näistä; hän taisi olla belgialainen. Olin saanut oppitunnin integraatiosta: tasapaino kansojen edustuksen välillä täytyy säilyttää.

***

Mennään vielä kauemmas historiaan. Suomen historian perustavin tosiseikka, jonka liian usein unohdamme, on karu. Olemme läntisen Euroopan viimeinen maa, jossa oli rauhan aikainen massiivinen nälänhätä. Kahdeksan prosenttia väestöstä kuoli 1860-luvulla ruuan puutteeseen ja tauteihin. Se oli neljännesvuosisata paljon kuuluisamman Irlannin nälänhädän jälkeen. Kiviaita, Pietarin rautatien

hätätyömaasta säilynyt muistomerkki, on edelleen nähtävissä Lahden ja Kouvolan välillä, junaradan vieressä. Ehkä siihen ei moni kiinnitä huomiota.

Olemme sen jälkeen tulleet pitkälle, nälänhädästä erilaisten mittausten mukaan maailman parhaaksi tai ainakin parhaisiin kuuluvaksi yhteiskunnaksi. Meillä on tapana hymähdellä näille mittauksille. Ainakin itsenäisyyspäivänä voisimme ottaa ne vakavammin. Mutta aivan todeksi emme toki saa kehuja uskoa. Parantamisen varaa on.

Venäläinen minua paljon nuorempi tuttava, aika monen miljardin omistaja, kysyi kerran, miksi suomalaiset kansana oikein ovat niin paljon rikkaampia kuin venäläiset. Hän omistaa Pohjois-Venäjällä terästehtaan ja pitkin maailmaa yhtä ja toista samankaltaista. Suomen ja Pohjois-Venäjän luonto on sama, ihmiset samankaltaisia ja historiakin osin yhteinen. Miksi siis rikkaita olemme me, eivät he?

Yksinkertaiset kysymykset ovat usein parhaita. Aikani mietittyäni päädyin vastaukseen johon olen edelleen tyytyväinen. Kyse on yhteiskunnan ja valtion, siis kansan ja vallan välisestä suhteesta. On maita kuten Venäjä, joissa valtio on aina ollut vieras, ei oma. Se on useimmiten ollut pakkovalta, tukahduttaja. Tällaisen valtion koura on riistävä, ei auttava. Ja sitten on maita, joissa voi hyvällä omallatunnolla sanoa, että valtio on me. Se on oma. Meille valtio on ongelmien ratkaisun väline, ei niiden lähde. Vastakkaisuutta valtion ja yhteiskunnan välillä ei ole. Ne tukevat toinen toisiaan.

Tämä on tärkein osa olla maassa maan tavalla. Mutta kun sen sanoo, täytyy muistaa myös muuta. Maan tapa ei ole koskaan kaikille aivan sama, ja se muuttuu ajan myötä. Mutta perusasiasta emme halua luopua.

Voisi nimittäin olla toisinkin. Ulkomailta kulkiessa on hyödyllinen ajatuskoe miettiä, mitä tavallinen kadun tallaaja ajattelee poliisin nähdessään. Vilahtaako ajatukseen mielivaltaisen pidätyksen ja pahoinpitelyn mahdollisuus? Vai tuleeko mieleen kysymys siitä, mihin klaaniin poliisi kuuluu, kenen serkku hän mahtaa olla? Kuinka paljon hänelle pitäisi maksaa? Riittäisikö muistuttaa yhteisistä tuttavista? Vai, niin kuin kait useimmilla meistä, onko mielessä tyytyväisyys siitä että nyt ainakin on rauhallista?

Kohtalomme kansana ratkaistiin 1800-luvun loppupuolella. Autonomian aikana suomalaisten ja Venäjän edut yhdistyivät harvinaisella tavalla. Venäjän etu oli vetää

Suomea kauemmas Ruotsin vaikutuspiiristä. Venäläistäminen olisi mahdollista korkeintaan pitkällä aikavälillä. Välittömänä ratkaisuna oli suomalaisten valtion elinten rakentamisen salliminen, jopa siihen kannustaminen. Suomalaisten etuna taas oli oman valtion rakentaminen. Alun perin tarkoittamattomana seurauksena oli että itsenäistymisen ajan tullessa olimme siihen kypsiä, kaikista sisäisistä ristiriidoista huolimatta. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen Eurooppaan syntyi useita uusia valtioita. Vain yksi niistä, Suomi, on säilynyt kaiken aikaa demokratiana. Me olemme valtio; valtiomme ei ole koskaan ollut vieras pakkovalta.

Eikä rakennettu vain valtiota, vaan myös kansakuntaa. Koulutusta, sivistystä, kirjallisuutta, taidetta ja tutkimusta. Olla valtio ja olla kansakunta on meille saman asian kaksi puolta.

Aldrig skall vi glömma att allt detta, byggandet av den finländska staten och den finländska nationen hände både på svenska och finska. Personligt är jag inte säker hurudan skall svenskans position vara i framtiden, och saker har tendens att förändra över tiden. Men faktumet är att tvåspråkigheten är och förblir i framtiden en integral del av vår gemensam identitet.

Muiden maiden huono onni on usein koitunut meidän onneksemme. Venäläistämiseen tarvittu pitkä aikaväli ei koskaan tullut, kun tsaarin valta kaatui meidän kannaltamme tarpeeksi aikaisin. Saksa romahti ensimmäisessä maailmansodassa ennen kuin koko ulkomaankaupamme ennätettiin alistaa heille, niin kuin oli sovittu. Bolshevikitkin joutuivat onneksemme luopumaan maailmanvallankumouksestaan. Onni on ollut mukana myöhemminkin, ja olemmehan sitä edesauttaneet parhaamme mukaan.

Työpaikkani edessä istuu J.V. Snellman korkealla jalustallaan. Juuri hänhän sanoi, ettei pienen maan vahvuus voi koskaan olla aseiden mahdissa, vaan sivistyksen voimassa. Tähän kecoon ovat tukevan kortensa kantaneet nimeltä hyvin tuntemamme Marjaniemen merkkinaiset ja –miehet. Mutta niin on tehnyt jokainen, joka on elänyt ihmisiksi, perheestään, työstään ja ympäristöstään huolta pitäen.

Monet ovat panneet merkille Snellmanin jalustassa olevat, helmikuun 1944 pommituksissa syntyneet arvet. Harvemmat ovat ehkä huomanneet, että myös hänen päässään on sirpaleen tekemä reikä. Se ei näy patsaan juurelle hyvin. Kun patsasta viimeksi kunnostettiin muutama vuosi sitten, reikä jätettiin entiselleen.

Ulkomaalaisten on joskus vaikea ymmärtää, miksi me jätämme tällaiset historian monikerroksisuuden merkit näkyviin. Miksi me emme halua unohtaa menneisyyttä? Pitkäsillan saksalaisammusten jäljet ovat paikallaan. Venäläislinnoitteet näkyvät niin Marjaniemessä kuin muuallakin Helsingissä. On mainiota, että Tammisalon mantereesta erottava kanava kunnostettiin. Sitä pitkinhän venäläiset hiipivät soutupursillaan Kustaa kolmannen sotien aikana Helsingin satamaan hollantilaislaivoja polttamaan.

Vastaus ulkomaalaisten kyselyihin on yksinkertainen. On tärkeää olla sopusoinnussa oman historiansa kanssa. Meidän historiamme ei ole yksinkertaisimpia. Silti unohdettuja mustia laikkuja ei juuri ole.

***

Työtoverini antoi minulle menneellä viikolla Excel-taulukkoehdokkeidensa. Tietokoneen piirtämässä monivärisessä kuviossa on esitetty 182 maailman maan tulotaso vuodesta 1995 tähän päivään, ja Kansainvälisen valuuttarahaston ennusteet vuoteen 2015 saakka. Suomi eroaa valtavirrasta. Olimme aluksi eurooppalaisten maiden joukossa lähellä alareunaa, nyt ja uskotussa tulevaisuudessa yläreunan tuntumassa. Viisitoista vuotta sitten vertauduimme Portugaliin ja Espanjaan, nyt Ruotsiin ja Hollantiin.

Tietenkään emme oikeastaan tiedä, mitä tulevaisuus tuo. 1995 on myös hankala vertailukohta, olimmehan vasta aloittamassa toipumista suuresta lamastamme. Se oli siihen mennessä syvin kehittyneen markkinatalouden Toisen maailmansodan jälkeen kokema talouskriisi. Syy oli tämän päivän näkökulmasta kovin tuttu. Aiemmin monella tavoin kahlitun rahan vapauttaminen oli käynyt paitsi toivottavaksi myös väistämättömäksi. Vikkeläliikkeinen raha luisteli piruetteja valvontaviranomaisten ympärillä. Mitä ei pysty tekemään, ei yleensä kannata yrittääkään. Kuulostaa hyvältä, kun vaaditaan markkinoiden demokraattista valvontaa, mutta tässäkin asiassa kannattaa esittää vanhan Katekismuksen kysymys: "Mitä se on?"

1980-luvun Suomessa tehty rahan vapauttaminen oli sekä toivottavaa että väistämätöntä, mutta itse asiassa tehtiin turhia virheitä. Tuloksena jouduttiin lamaan, jonka mittakaava oli aivan toista kuin mitä nyt on koettu. Ehkä juuri sen takia olemmekin nyt selvästi taipuvaisia skeptisyyteen: eihän Irlanti ole vielä nähnyt

mitään, eikä toivottavasti näekään, ajattelemme helposti. Tai jos näkee, se vain kasvattaa luonnetta, niin kuin meille kävi kaksi kymmentä vuotta sitten.

En tiedä, kuinka nykyinen kriisi päättyy. Konservatiivisena ihmisenä minun on aina vaikea uskoa suurten muutosten mahdollisuuteen. Euro on palvellut meitä suomalaisia hyvin. Siksi sitä tutkimuksissa kannattaa – hassua kyllä - suurempi osa suomalaisista kuin itse Euroopan Unionin jäsenyyttä. Luopuminen rahaliitosta tulisi kaikille eurooppalaisille tavattoman kalliiksi, eri syistä. Ongelmavaltioiden taloudet romahtaisivat. Meidän kilpailukykyämme katoaisi liian vahvaan valuuttaan.

Talousteorian näkökulmasta paras ratkaisu olisi rahaliiton maiden yhteisen budjettipolitiikan aikaansaaminen. En oikein voi uskoa siihenkään. Joka tapauksessa meistä monien karvat nousevat pystyyn, jos kuvitellaan että saksalaiset ja ranskalaiset päättäisivät Suomen valtion tuloista ja menoista. Uskon pikemmin sanonnan kimalaiseen. Se lentää vaikka aerodynamiikan teorian mukaan sen ei pitäisi pysyä ilmassa. Ajattelen että jollain tavalla pystymme jatkossa yhdistämään yhteisen rahan ja erillisen budjettipolitiikan. Mutta muistetaan silti, ettei historia ole loppunut. Historialla on aina silloin tällöin taipumus yllättää meidät. Kukapa siis tietää?

Loppujen lopuksi en voi uskoa Eurooppaan jossa on maakuntia nimeltä Ranska ja Suomi. Voimme luottaa, että kuudetta joulukuuta viettävät elonsa loppuun paitsi me, myös lapsemme ja lapsenlapsemme, vapaassa ja hyvinvoivassa yhteiskunnassa.

En voi olla kertomatta äskeistä kokemusta. Olin laiskana ihmisenä jälleen kerran matkalla numeron 82 bussilla Itäkeskukseen. Äkkiä höristin korviani. Lähellä puhui kovaääninen venäjänkielinen nuori nainen kännykkäänsä. En voinut olla kuulematta. Asia oli aika intiimi. Hän ei ollut tullut ajatelleeksi, että joku kanssamatkustajista saattaisi ymmärtää kieltä. Käytävän toisella puolen istui kaveripari, pienikokoinen vaalea ja iso musta tyttö, kymmenen vuoden korvilla molemmat. He puhuivat keskenään puhdasta suomea. Sitten vaalea tyttö päätti esitellä kielitaitoaan, selvästi vasta opittuja saksan kielen lukusanoja. Tähänpä vastasi musta tyttö luettelemalla samat lukusanat, mutta ruotsiksi.

Maalla, jossa puhutaan yhteistä asiaa usealla kielellä, ei voi olla huonoa tulevaisuutta.